*Mihael Sobolevski*

# OSNIVANJE MJESNIH ODBORA NARODNOG VIJEĆA SLOVENACA, HRVATA I SRBA U KOTARU CRIKVENICA 1918. GODINE

Kotar Crikvenica je obuhvaćao 1918. godine osam upravnih općina i to: Bribir, Crikvenica, Drivenik, Grižane, Krmpote (sjedište općine u Ledenicama), Novi Vinodolski, Selce i Sv.Jakov-Šiljevica (danas Jadranovo). Prema popisu stanovništva od 1910. godine u kotaru Crikvenica bilo je 24 105 stanovnika, a kotar je bio u sastavu Modruško-riječke županije (sjedište u Ogulinu).[1]

Područje Crikvenice u dugotrajnom prvom svjetskom ratu nalazilo se podalje od glavih svjetskih bojišta. No, budući da se nalazilo u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, koja je i otpočela prvi svjetski rat, to su se sve posljedice ovog rata osjećale i na stanovništvo kotara Crikvenica. Svi sposobni muškarci za vojsku bili su mobilizirani i upućeni na ratišta ili u pojedine vojne garnizone. Vojne i civilne vlasti vršile su 1918. godine mobilizaciju i osoba rođenih 1899. i 1900. godine.

Stanovništvo u kotaru Crikvenica bilo je zbog dugotrajnog rata potpuno ekonomski iscrpljeno: redovnim i ratnim porezima, ratnim zajmovima i rekvizicijama. Privredne aktivnosti pale su na leđa staraca, žena i djece, što je još više unazadilo i onako ekstenzivnu poljoprivredu i stočarstvo, kao i druge gospodarske djelatnosti (ribarstvo, šumarstvo i turizam). Međutim, ove djelatnosti ni u mirnim vremenima nisu omogućavale prehranu stanovništva, te je ono do prvog svjetskog rata masovno odlazilo u ekonomsku emigraciju ili imigriralo u unutrašnjost Banske Hrvatske.

Stanovništvo kotara Crikvenica skupo je platilo cijenu rata koji je bio i vodio se u interesu imperijalističkih težnji Austro-Ugarske Monarhije i to prije svega ljudskim životima, a kod svojih kuća stalnim nedostatkom prehrambenih i drugih neophodnih proizvoda za život. Treba reći da su stanovnici kotara Crikvenica u toku cjelokupna trajanja prvog svjetskog rata bili izloženi nedostatku hrane, s tim što je ta oskudica 1917-1918. godine poprimila oblik gladovanja najvećeg dijela stanovništva. Borba za prehranu bila je osnovna briga najvećeg broja porodice. Doduše, uz sve upravne općine djelovali su aprovizacioni odbori s centralnim skladištem u Crikvenici i koji su imali osnovnu zadaću da u opsegu propisanih racioniranih količina uredno opskrbljuju stanovništvo prehrambenim proizvodima. U praksi je to bilo sasvim drugačije. Ne samo što je količina hrane koju je trebala dobiti pojedina osoba bila izuzetno mala, već je i ona dobivana neredovito. Sva ta hrana koja se je dobivala putem aprovizacije trebala se platiti maksimiranim cijenama, a samo se pojedinim osobama dijelila bez naplate ili po sniženim cijenama, a za koje se prethodno utvrdilo da nemaju izvore prihoda. Nedostatak hrane na tržištu i zabrana slobodne trgovine uvjetovali su cvjetanje ilegalne trgovine i visoki rast cijena. U nedostatku mogućnosti nabave prehrambenih artikala na svom području stanovnici kotara Crikvenica - mahom žene - odlazili su na žetalačke radove u Slavoniju i Srijem radeći ove poslove za plaću u naturi (pšenicu, kukuruz i sl). Oni pojedinci koji su imali novac kupovali su pšenicu u Slavoniji i Srijemu, pakirali je u vreće od 20 kg i upućivali poštom kućama. Međutim, vlasti su u pravilu plijenile te pošiljke pod izgovorom da je riječ o ilegalnoj trgovini, a osobe kojima su bile upućene kažnjavane su novčanom globom. Brojni po-

jedinci s područja Crikvenice žalili su se kotarskoj oblasti odnosno županijskoj, te su upravo ove žalbe izuzetno upečatljiva dokumentacija o teškom stanju u prehrani stanovništva. Franjo Dobrila iz Crikvenice u svojoj žalbi koju je uputio 18. lipnja 1918. godine Kotarskoj oblasti u Crikvenici istaknuo je da mu je žito nepravedno oduzeto, jer da je ovoj oblasti „jako dobro poznato, da aprovizacija Crikvenica već pol godine osim kukuruza u klipu, ne djeli nikakovih drugih krušarica„, te da je zbog toga morao nabaviti žito u Sloveniji.[2]

Treba istaknuti da se u to vrijeme putem aprovizacije davalo po osobi 8 kg kukuruza mjesečno, što u nekom pogledu nije bilo dostatno za prehranu jedne osobe. Pored hrane stanovništvu kotara Crikvenica nedostajale su i mnoge druge potrebštine neophodne za život. Tako se poglavarstvo upravne općine Crikvenica žalilo 23. srpnja 1918. godine Kotarskoj oblasti u Crikvenici da u toku rujna, listopada i studenog 1917. godine nisu primili iz aprovizacije niti jedan kilogram šećera, a u toku osam mjeseci nisu primili ni jedan sapun, te da ribari nemaju petroleja za ribolov. Nadalje, poglavarstvo je u svojoj žalbi istaknulo i ovo:

„Narod nema obuće, pak bi trebalo da se malo i na Hrvatsku kožu misli."

I zatim dalje:

„Pučanstvo ne može novog odijela nabavljati, pak mora staro krpati, ali nema konca."[3]

Sve je to uzrokovalo, pored mnogih drugih činjenica, antiratno raspoloženje i među stanovništvom kotara Crikvenica. Ono se je ogledalo i u bježanju pojedinaca iz austro-ugarske vojske i neodazivu na regrutaciju, te su se takve osobe sakrivale i tvorile su „zeleni kadar" u širem smislu te riječi. U ljeto 1918. godine Crikveničani su se usprotivili vlastima, koje su namjeravale otvoriti vojničko oporavilište za oboljele austro-ugarske vojnike od malarije u Albaniji, jer bi to onemogućilo turističko poslovanje. U radnim godinama bilo je i mnogih drugih nedaća koje su usložnjavale život stanovnika kotara Crikvenice. To su bile, prije svega, teške posljedice snažnog potresa koji je početkom 1917. godine zahvatio područje Vinodola. Najteže su stradala područja upravnih općina Bribir i Grižane. Ukupno je bilo oštećeno na ovim područjima 557 zgrada, a na njihovom saniranju, pored rada mještana, radio je i veći broj vojnika i ratnih zarobljenika.[4]

Proturatno raspoloženje stanovništva i u kotaru Crikvenica, što se rat bližio svom tragičnom kraju, pretvaralo se u borbu protiv Austro-ugarske Monarhije i vladajuće dinastije Habsburgovaca. Ne ulazeći podrobnije u političke procese stvaranja države Slovenaca, Hrvata i Srba, ukazuje se samo na neke bitnije činjenice, neophodne za razumijevanje ovoga teksta. Odjeci napora stvaranja zajedničke države od jugoslavenskih zemalja unutar Austro-ugarske Monarhije podržavani su i na sastanku održanom u Sušaku 14. srpnja 1918. godine. Na ovom skupu prisutni su se zalagali za koncentraciju rada svih političkih subjekata u Hrvatskom primorju i Istri, te usmjeravanju njihove djelatnosti u cilju postizanja „narodnog ujedinjenja i oslobođenja". U donijetoj rezoluciji isticalo se da je veliki narodni cilj „stvaranje jedinstvene slobodne, nezavisne, na demokratskim temeljima uređene, socijalno pravedne države Slovenaca, Hrvata i Srba". Da bi se pridonijelo ostvarivanju ovog cilja na skupu je osnovana „Narodna Organizacija za Hrvatsko Primorje i Istru."[5]

Iako ovom sastanku nisu prisustvovali pojedinci s područja kotara Crikvenica,[6] osnivanje navedene političke organizacije imalo je odjeka i na ovom području. Pouzdano se zna da je osnovana Narodna organizacija u Crikvenici i Triblju. Predsjednik ove organizacije u Crikvenici bio je Franjo Paulić, a tajnik Milutin Kvaternik.[7] U Triblju, izabran je

najprije privremeni odbor, a zatim na skupštini održanoj 3. studenog 1918. godine potvrđen je privremeni odbor kao stalni. Za predsjednika Narodne organizacije bio je izabran Franjo Gašparović, potpredsjednika Danijel Gašparović, tajnika Mate Franić, a blagajnika Nikola Kučan.[8]

Procesi na stvaranju zajedničke države jugoslavenskih naroda na užem teritoriju ovisili su o tim procesima na širem. U tom pogledu značajno je osnivanje 5. i 6. listopada 1918. godine u Zagrebu Narodnog vijeća SHS kao političkog predstavnika jugoslavenskih naroda koji žive na području Austro-Ugarske Monarhije. Tada je određen organizacijski sastav Narodnog vijeća SHS i donijet pravilnik o njegovom radu. Nadalje, Narodno vijeće SHS postalo je time političko predstavništvo „svih Slovenaca, Hrvata i Srba, koji žive u Hrvatskoj - Slavoniji s Rijekom, u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Istri, Trstu, Kranjskoj, Goričkoj, Štajerskoj, Koruškoj, Bački, Banatu, Baranji, Međimurju i po ostalim krajevima jugozapadne Ugarske."

Temeljni program narodnog vijeća SHS je bio „ujedinjenje svih Slovenaca, Hrvata i Srba u narodnu, slobodnu i neovisnu državu Slovenaca, Hrvata i Srba, uređenu na demokratskim načelima."[9]

Osnivanje Narodnog vijeća SHS u Zagrebu popraćeno je slavljem i manifestacijama u pojedinim mjestima. Takvo slavlje i narodne manifestacije održane su i u Crikvenici 22. i 23. listopada 1918. godine. o tome su pisale Primorske novine,[10] između ostaloga, i ovo:

„Tok same proslave narodnog ujedinjenja i oslobođenja otpočeo je 22.o.m. po podne na glavnom trgu u Crikvenici pevanjem narodne himne po našoj nam miloj dečici, a pod vodstvom učitelja g. Rehorića i Gregorića. U veče istoga dana obdržavalo je celokupno građanstvo ophod po čitavom mestu sa lampionima uz klicanje slobodnoj i ujedinjenoj državi SHS, slozi svim zaslužnim muževima Jugoslavije, te predsedniku U.D.A. Wilsonu. Ophod svršio je na trgu uz zanosan govor presednika mesnog odbora opće narodne organizacije g. Franje Paulića, koji je skupljenom mnoštvu saopćio i program za sledeći dan."

Idući dan osvanula je Crikvenica sva okićena jugoslavenskim zastavama. Prijepodne održana je svečana misa poslije koje se po prvi put pjevala „himna Lepa naša domovina". Poslijepodne istoga dana održan je zbor opće narodne organizacije na kojem je govorio njen tajnik Milutin Kvaternik. Nakon zbora prisutni su pod hrvatskim, srpskim i slovenskim zastavama prolazili ulicama i pjevali rodoljubne pjesme.

Odbori narodnog vijeća SHS tek su se počeli osnivati na terenu, a u većem broju uslijedit će tek nakon što je Hrvatski sabor na svom zasjedanju 29. listopada 1918. godine izglasao prijedlog o ukidanju državno-pravnih odnosa i veza između Kraljevine Hrvatske, Slovenije i Dalmacije i kraljevine Ugarske, te Cerevine Austrije. Nadalje, na istom zasjedanju Dalmacija, Hrvatska, Slovenija s Rijekom proglašene su „nezavisnom državom" prema Ugarskoj i Austriji i koja pristupa u zajedničku državu Slovenaca, Hrvata i Srba.[11]

Prema tome vlast sa Sabora prenijeta je na Narodno vijeće SHS i vrhovna vlast priznavala se tom Vijeću. Nakon toga sastavljena je nova pokrajinska vlada za Hrvatsku i Sloveniju na čelu s banom Mihalovićem. Država SHS u svom kratkom postojanju suočavala se s brojnim društveno-ekonomskim problemima i poteškoćama i opstojala je do 3. prosinca 1918. godine, jer je bilo 1. prosinca iste godine u Beogradu proklamirano ujedinjenje „cjelokupnog naroda Slovenaca, Hrvata i Srba u jedinstvenu jugoslavensku državu". Budući da još nisu bili konstituirani mnogi zajednički organi vlasti to su i nadalje djelovali pojedini resori i službe Države SHS, a zatim i dalje, sve do početka 1919. godine djelovali su na terenu mjesni odbori Narodnog vijeća.

Nakon osnivanja Narodnog vijeća SHS u Zagrebu nije se odmah razmatrala mogućnost osnivanja odbora Narodnog vijeća po pojedinim mjestima. Tek pošto je predsjednik Sjedinjenih Amaričkih Država H.R. Wilson odbio 4. listopada 1918. godine austro-ugarsku ponudu za mir i time ostao na svojim pozicijama programa svjetskog mira u 14 točaka, a 10. točka upravo se odnosila da će se narodima u Austro-Ugarskoj Monarhiji dati najširа mogućnost za autonomni razvoj, došlo je u mnogim mjestima u Hrvatskoj do napada naroda na imovinu (državna skladišta) i željezničke stanice. U nastojanju da se spriječe ovi napadi, te osigura prometna veza s pojedinim dijelovima Hrvatske Predsjedništvo Narodnog vijeća SHS uputilo je 23. listopada 1918. godine poziv svojim pristalicama u selima i gradovima da osnivaju odbore Narodnog vijeća. U pozivu je bila po prvi puta i precizirana funkcija ovih odbora. Navodi se širi ulomak iz poziva Predsjedništva Narodnog vijeća SHS iz Zagreba, jer on ponajbolje osvijetljava strukturu i funkciju odbora Narodnog vijeća. S tim u vezi u pozivu se ističe.

„Ujedno Narodno Vijeće pozivlje tom zgodom pristaše svih političkih stranaka i grupa, koje su u Narodnom Vijeću, da se okupe po svim mjestima, dakle po gradovima i selima pod imenom „Odbori Narodnog Vijeća". U takve odbore mogu stupiti i oni narodni ljudi, koji nisu u nijednoj političkoj stranci ili grupi, ali koji su svom dušom zauzeti za ujedinjenje i oslobođenje našega naroda na temelju objave Narodnog Vijeća od 19. listopada 1919. Takvom je odboru prva zadaća, da se pobrine kako najbolje zna i može za zaštitu osoba i imovine svih naših državljana bez razlike. Druga mu je zadaća, da Narodnom vijeću javlja sve naše osobite događaje i potrebe, koje se tiču čitavoga kraja i čitavoga naroda. Treći mu je posao, da izvrši točno, što mu Narodno Vijeće naloži iz svega našega naroda. Zato neka svaki takav odbor prikupi najpouzdanije i u narodnoj borbi prokušane ljude, neka si izabere predsjednika odbora i svoga vođu za narodnu zaštitu i svoga poslovođu. Izbori neka se odmah jave Narodnom Vijeću na odobrenje."[12]

Tek nakon ovog poziva Predsjedništva Narodnog vijeća SHS otpočela se je stvarati na terenu mreža mjesnih odbora, ali u većoj mjeri tek u studenom 1918. godine. Nadalje, iz navedenoga je vidljivo, da su odbori Narodnog vijeća imali prije svega političku funkciju, a zatim i određene prerogative vlasti, te se može govoriti o dualitetu vlasti. Njihova bitna funkcija bila je upravo u tome, što su oni razgrađivali staru austro-ugarsku (bansku) vlast i preusmjeravali djelatnost općinskih uprava i drugih organa vlasti, a po potrebi vršili i smjenjivanje onih koji nisu željeli raditi u interesu države SHS, te se zalagali da aprovizacioni odbori vrše pravednu podjelu živežnih namirnica. U praksi nisu bile uvijek razgraničene ovlasti odbora Narodnog vijeća i općinskih uprava, te je to dovodilo do mnogih nesporazuma i blokade funkcioniranja vlasti mlade Države SHS.

Prvi mjesni odbor Narodnog vijeća, koliko je moguće utvrditi, izabran je u Selcima 27. listopada 1918. godine. Za predsjednika odbora izabran je Ivan Lončarić-Papić ml. (trgovac, poštar i općinski načelnik), za vođu narodne straže Tomo Jeličić (mašinist), poslovođu Jerko Brušija (poslovođa gradnje), Dušan Kovačević (financijski nadzornik), Stjepan Pobor Tomin (cipelar), Stanko Jeličić (trgovac) i Bartol Jeličić (poduzetnik). Narodnu stražu je vršilo 12 osoba i to samo prvih deset dana nakon osnivanja odbora. Tada je bila raspuštena, jer nije bilo ugroženosti osobne imovine i slobode pojedinaca.[13]

Mjesni odbor narodnog vijeća u Bribiru osnovan je na skupštini 1. studenog 1918. godine, ali je on 3. studenog iste godine neznatno proširen, također na javnoj skupštini. Mjesni odbor Narodnog vijeća u Bribiru izabranog na skupštini 1. studenog 1918. godine sačinjavali su: Josip Frančišković, predsjednik (posjednik i trgovac), Augustin Meznarić, potpredsjednik (ravnatelj Ispostave poljoprivredne banke Bribir), Andre Stanišić, I,

tajnik (posjednik i pisar), Roko Tonković, II, tajnik (posjednik i opć.redar), Ivan Radošević, vođa narodne zaštite (opć. blagajnik i pričuvni poručnik), Franjo Lorbek, I, blagajnik (kanonik i župnik), Juraj Kombol, II, blagajnik (posjednik, trgovac i građevni poduzetnik), a za odbornike Juraj Kovačić (posjednik i krčmar), Petar Stanić (posjednik i zidar), Tomo Kršul (posjednik i zidar), Anton Strizić (posjednik i zidar), Josip Mazor (posjednik i zidar), Jure Kombol (posjednik i lugar), Mate Mazor (posjednik i građevinski poduzetnik), Ivan Parac (posjednik i zidar), Mate Šimac (posjednik i zidar), Ivan Antonić (posjednik i zidar), Ivan Tomić (posjednik i zidar), Martin Požarić (posjednik i zidar), Ivan Dražić (posjednik i zidar), Ivan Suden (posjednik i zidar), Josip Antonić (posjednik i zidar), Mato Ugrin (posjednik i zidar), Pavica Kršul (posjednik i kolar), Juro Tonković (posjednik i kovač), Nikola Suden (posjednik i zidar), Ludoviko Strizić (posjednik i zidar), Ivan Kršul (posjednik), Josip Brozović (posjednik i inžinjer), Ivan Mikić (posjednik i opć. poljar), Petar Požarić (posjednik i zidar), Mate Varelija (posjednik i zidar), Ivan Kraljić (posjednik i zidar), Petar Mikić (građevinski poduzetnik), Mate Plovanić (posjednik i zidar), Ivan Kombol (posjednik i zidar), Gašpar Spoja (posjednik i zidar) i Adam Kršul (posjednik).[14]

Reorganizacija mjesnog odbora Narodnog vijeća u Bribiru izvršena je na javnoj skupštini 3. studenog 1918. godine: izostavljen je Ivan Radošević, a u odbor uključen za odbornika Andro Stanišić.[15]

Mjesni odbor Narodnog vijeća u Crikvenici izabran je 4. studenog 1918. godine, a u njega su ušli: Franjo Paulić, predsjednik (bankarski činovnik), Filip Knez, potpredsjednik (mlinar), Nikola Matejčić, potpredsjednik (poduzetnik), Milutin Kvaternik, tajnik (bankovni činovnik), Vilim Katnić, blagajnik (činovnik), a za članove odbora Mate Škiljan (posjednik), Mate Car (bravarski obrtnik), Rajmund Jurinčić (cipelarski majstor), Otmar Banko (urar), Ante Turina (trgovac), dr. Frane Brelić (odvjetnik), Martin Župan (cipelarski majstor), dr. van Sobol (odvjetnik), Stevo Radanović (bankovni činovnik), Anton Rigoni (župnik), Martin Župan (opć.načelnik), Franjo Manestar (poduzetnik), Martin Gregorić (pučki učitelj), Josip Ljubić (bankovni upravitelj), Kukuruzović (kotarski pristav), Paval Vrignanin (trgovac) i dr. Baldo Udina (kotarski liječnik). Ovaj mjesni odbor kooptirao je u odbor još dva člana i to Stanka Cara (građevinski poduzetnik) i Skorupana (kotarski sudac).[16] Najvjerojatnije su i u drugim općinskim mjestima u kotaru Crikvenica bili osnovani odbori Narodnog vijeća, ali o tome nisam pronašao i odgovarajuću potvrdu u izvornoj građi. Likvidacija navedednih odbora Narodnog vijeća kao i uopće, uslijedila je nakon odluke predsjedništva Narodnog vijeća SHS u Zagrebu od 28. prosinca 1918. godine. U okružnici Sekcije za organizaciju i agitaciju Narodnog vijeća SHS od 9. siječnja 1919. godine upućene svim mjesnim odborima isticalo se je da su oni obavezni predavati novčana sredstva i dokumentaciju, te da će oni dobiti novo ime. Naime, namjeravalo im se povjeriti djelovanje na socijalnom, ekonomskom i kulturnom polju u „narodnim institucijama".[17]

Budući da do toga nije došlo, rad mjesnih odbora Narodnog vijeća stvarno je prestao u prvoj polovini siječnja 1919. godine.

## BILJEŠKE

[1] Mihael Sobolevski, Prilog o iseljavanju s područja kotara Crikvenica u razdoblju od 1901. do 1914. godine, Vinodolski zbornik, Crikvenica 1988, knj. 5, str. 95-96.

[2] Historijski arhiv Rijeka (i dalje: HAR), fond: Kotarska oblast Crikvenica, JU, k. 16.

Kako bi se dobio cjelovitiji uvid u stanje prehrane stanovništva u Crikvenici navodi se žalba ribara Ivana Vičića upućena 12. lipnja 1918. godine Kr. županijskoj oblasti u Ogulinu. On navodi:

„Moja obitelj sastoji se od ukupno 9 članova duša, a ne posjedujem osim kuće nikakova zemljišta, te si nemamo na čemu niti najmanju količinu bar najnužnijih živežnih namirnica priraditi. Upućeni smo jedino na onu hranu, koju dobijemo od mjestne aprovizacije, a to je za naše primorske obitelji, koje su upućene jedino na aprovizaciju vrlo slabo.

Istina, nama primorcima bila je od vajkada glavna hrana palenta, ali dok je te palente bilo na pretek, a uz to i drugoga smoka, dalo se je živjeti.

Sada nema smoka, a nema dovoljno niti palente, stoga smo prisiljeni si nabavljati žito makar i na nedozvoljeni način, odanle gdje ga imade.

Prijašnjih godina imali smo dovoljno kupusa, repe, krumpira, fažola itd. i to uz dosta primjerene cjene, nu prošle zime kupusa niti fažola nije bilo niti za lijek, repe bilo je nešto, ali uz cjenu od 60 fl., krumpira također po 1 kr. 90 fl.

Za pojedinu dušu potrebno bi bilo svakako kroz godinu 100 klg krumpira, dakle za mojih 9 članova 900 klg. što bi stajalo 1.900 kr. Odkuda da ja namaknem uz ostale veoma ogromne izdatke za moju tako veliku obitelj ovih 1.900 k. za sami krunpir, iz moje ribarske zaslužbe?

Dakle nije mi preostalo drugo nego ostati samo kod želje za krunpirom i ogledati se za drugom jeftinojom hranom-žitim- koga se je u Srjemu moglo dobiti uz cjenu počam od 80 fl. dalje.

Kako rekoh sa 20 dgr. dnevno iz aprovizacije živjeti se neda nigdje, a pogotovi ne ovdje u primorju gdje narod drugoga ničega nema, već jedino ovisi o ovih 20 dgr.

Stoga sam si i ja poput drugih naših seljana naručio iz Srjema žito da obezbjedim obitelj i da ju sačuvam od gotove propasti-gladi.

Naručio sam evo ovih 600 kg. žita, što za moju veliku obitelj nije-mnogo, jer 9 članova treba svaki dan nahraniti.

Osim svega toga moja supruga je bolestna, već punih 14 godina, teživi na ljekovima, a po liječničkoj odredbi mora uživati čim više krušne hrane. Da je to istina mogu svagda dokazati svjedočbom, ako veleslavni naslov želi.

Niti za ovo žito nisam imao vlastitog novca, već sam ga pozajmio, a evo sada ostajem bez žita i novaca, te strahom očekujem svaki dalnji dan, jer mi neće imati obitelj što jesti.

U živoj mi je uspomeni još prošla godina, kadno je supruga djeci kuhala travu, da im utalaži glad, te su mi od toga užitka bila obolila, nadalje kadno je po četiri puta išla u Grižane moliti krunpira, a svaki puta došla praznih ruku kući, te kada mi je kći iz Križišća donesla 10 kg. krunpira za 14 kr. da mi je za dva dana obitelj bila obskrbljena. To su bili veoma teški dani, koji su se popravili tek onda kada su počeli dolaziti paketi, iz Slavonije i Srjema, koji su nas spasili od najvećega neprijatelja-glada."

[3] Isto.

[4] Zapisnici sastavljeni u upravnim općinama Grižane i Bribir 30. svibnja 1917. godine, HAR, fond: Kotarska oblast Crikvenica, JU, k. 15.

[5] Ferdo Šišić, Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914. - 1919., Zagreb 1920, str. 142.

[6] Hrvatsko Primorje i Istra za Narodnu Organizaciju, Primorske novine, Rijeka-Sušak, br. 160, 16.VII 1918, str. 1.

[7] Narodno slavlje i manifestacije u Crikvenici, Primorske novine, br. 247, 27.X 1918, str. 3.

[8] Primorske novine, br. 254, 6.XI 1918, str. 3.

[9] Vidi bilješku 5, str. 170-176.

[10] Vidi bilješku 7.

[11] Vidi bilješku 5, str. 195-196.

[12] Dragoslav Janković - Bogdan Krizman, Građa o stvaranju jugoslavenske države, Beograd 1964, tom II, str. 382.

[13] Izvještaj Mjesnog odbora Narodnog vijeća Selce od 14.XI 1918. upućen Narodnom vijeću SHS, Sekciji za organizaciju i agitaciju, u Zagrebu, Arhiv Hrvatske (i dalje: AH), fond: Narodna vijeća, k-5/13.

[14] Imenik Odbora Narodnog Vieća u Bribiru izabranog na skupštini obdržavanoj dana 1. studenog 1918., AH, fond: Narodna vijeća, k-5/13.

[15] Izvještaj Odbora Narodnog vijeća iz Bribira od 8.XI 1918. upućen „Jugoslavenskom Narodnom vijeću" u Zagrebu, AH, fond: Narodna vijeća, k-5/13.

[16] Izvještaj Mjesnog odbora Narodnog vijeća u Crikvenici od 4.XI 1918. upućen Narodnom vijeću u Zagrebu, AH, fond: Narodna vijeća, k-5/10.

[17] AH, fond: Narodna vijeća, k-5/10.